

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
КАТЕДРА „ПРЕДУЧИЛИЩНА И МЕДИЙНА ПЕДАГОГИКА“**

МИЛЕНА ЕМИЛОВА КИРНИКОЛОВА

**Художествено-естетическото развитие-основа за интегриране на
образователното съдържание в предучилищна възраст**

АВТОРЕФЕРАТ

за присъждане на научна и образователна степен

„Доктор“

Професионално направление:

1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Научен ръководител: проф. дн Лучия Малинова

София, 2020 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита от катедра „Предучилищна и медийна педагогика” към Факултет по Науки за Образованието и Изкуствата на СУ „Св. Климент Охридски”

Дисертационният труд е с обем 283 страници, от които 242 страници основен текст и 41 страници приложения. Библиографията включва 113 литературни източници, от които 83 са на български език, 24 на руски, 6 на английски език и 17 интернет – ресурса.

Трудът е структуриран в увод, изложение в 3 глави, заключение и изводи, библиография и приложения.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 28.09.2020 г. във ФНОИ при СУ „Свети Климент Охридски”.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Актуалност на изследването.....	стр. 4
2. Параметри на изследването.....	стр. 5
3. Обща характеристика на дисертационния труд.....	стр. 7
3.1.Глава първа. Постановка на проблема.....	стр. 7
3.2.Глава втора. Теоретико-експериментални и организационни етапи на изследването.....	стр. 26
3.3.Глава трета. Анализ на резултатите от изследването.....	стр. 31
4. Изводи и заключение.....	стр. 36
4.1. Изводи.....	стр. 36
4.2. Заключение.....	стр. 38
5. Литература.....	стр. 39
6. Списък на публикациите на докторанта.....	стр. 40

1. Актуалност на изследването

Необходимостта от подобряване нивото на художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст е изключително важен аспект в цялостното им личностно развитие, тъй като това е възрастта, в която те съзнателно възприемат ценностните и морални категории за живота и се изграждат душевно и емоционално.

Педагозите и цялата научна общност, разполагат със сериозни и научно обосновани средства и методи за усвояване на знания и въздействие върху умственото развитие на децата, но все още твърде малко са възможностите им за ефективно влияние върху художествено-естетическото развитие. От десетилетия насам, формата под която протича художествено-естетическото възпитание в предучилищна възраст зависи най-вече от уменията и отношението на педагога към този проблем. Похвати за обучение в тази посока присъстват в образователните направления на програмните системи, но те са засегнати косвено само в рамките на даденото образователно направление.

Настоящия дисертационен труд изследва възможността за интегриране на образователното съдържание на направленията в едно със заложените художествено-естетически елементи в тях, в услуга на подобряване качеството на художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст (ПУВ).

В дисертацията подробно е проучен въпроса за художествено-естетическото възпитание и неговото приложение в системата на предучилищното възпитание в България. Проучени са източници издадени от 70-те години насам, както и съвременните програмни системи на най-използваните за обучението в предучилищна възраст автори. Това са „Приятел

с учителите” на изд.Анубис, „Здравей училище” на изд. Булвест, „ Моливко ” на изд. Слово, „ Аз съм в детската градина” и „Аз ще бъда ученик” на изд. Изкуства , и „ Ръка за ръка” на изд. Просвета. Разнообразни интернет източници по темата също са разгледани, а основната информация относно съдържанието на образователните стандарти за обучение получихме от Държавните образователни изисквания (ДОИ – 2005 и 2016 г.).

Засегнат е и въпроса за предучилищното обучение в някои от най-развитите европейски държави и в света - Финландия, Германия, Италия, Франция, Англия, САЩ, Русия, Япония и др. В първа глава е направена подробна извадка на включените в обучението по образователните направления художествено-естетически принципи от най-широко използваните програмни системи за обучение в България.

2. Параметри на изследването

Целта на дисертационната разработка е да се проучи и внедри възможността да се интегрира съдържанието на образователните направления от най-широко използваните програмни системи, в услуга на идеята да се подобри нивото на художествено-естетическите възприятия на децата от предучилищна възраст (ПУВ)

Обект на изследването са конструктивните промени в развитието на децата от предучилищни групи на ОДЗ № 18 "Дружба ", гр. Плевен - трета група "Слънце", и четвърта група " Мечо Пух" и предучилищните групи на ЦДГ № 6 „Чучулига”, гр. Плевен – трета група „Бон-бон”, и четвърта група „Мечо Пух” .

В дисертацията са заложили 3 хипотези. Първата е във връзка с използването на игрите в обучението (дидактически и интерактивни) и тяхното въздействие върху художествено – естетическото развитие. Втората хипотеза се

базира на използването на педагогически ситуации, които интегрират всички образователни направления, съдържащи в себе си елементи за художествено-естетическото развитие и въздействието на тези интегриращи образователните направления ситуации върху процеса на подобряване качествата на децата от ПУВ. А третата е свързана с основния проблем, който изследваме - връзката между подобряване нивото на художествено-естетическото развитие на децата от ПУВ и интегриране на образователното съдържание от направленията на програмните системи за обучение в тази възраст.

Проверяване истинността и приложимостта на заложените хипотези се осъществи чрез математико-статистически методи на обработка на резултатите от текущите анкетни проучвания, както и от входящия и изходящия тест, които служат като база за доказване на хипотезите.

Задачите и методите заложи в дисертацията са:

1. Да се проведе подбор на децата, участващи в педагогическия експеримент, съобразно възрастта им.

2. Да се състави план за провеждане на обучение относно запознаване на участниците в експеримента-децата и педагозите, със спецификата при провеждане на игрите и дейностите включени в разработените ситуации, включени в педагогическия експеримент.

3. Да се направи входящ тест за установяване нивото на развитие на естетико - художествените ценности на децата от групите, в които се провежда експеримента.

4. Да се организира разделянето на децата на експериментална и контролна група по възрастов принцип и според установените резултати от проведения контролен тест за ниво на развитие на естетико - художествените ценности.

5. Да се проведе анкета с децата от групите с помощта на учителите на групите, с цел установяване нивото на промяна у поведението на децата от експерименталната и контролна група, изясняващо въздействието на учебно-игровите ситуации върху промяна на естетическия мироглед на изследваните деца.

6. Да се извършат необходимите статистико - математически анализи на резултатите от проведеното изследване

Методите за изследване, приложени в разработката са педагогически експеримент-като основен метод, а като допълнителни - педагогическо наблюдение и анкета.

3. Обща характеристика на дисертационния труд

3.1.Глава първа. Постановка на проблема

Историята на естетическото възпитание от древността

Естетическото развитие в ранните фази на историята на човечеството се основава както на въздействието чрез дейността и творчеството на възрастните върху децата, така и в самостоятелната детска естетическа дейност.

В труда и в битието на човешкото общуване постепенно се заражда чувството на възхищение от хубавото, което човекът открива в природата и в нещата, които сам започва да създава. Стига се до откритието, че ако чрез труда се създават блага и се влиза в отношение с природата, от което се получават обективни познания за закономерностите на нейните явления, то чрез изкуството, чрез творческото създаване се отразява субективното

впечатление и отношение към явленията в природата и живота и това предизвиква чувство за красота и хармония.

С един поглед върху историята на естетическото развитие през древността става ясно какво огромно място заема идеала за красотата в живота на човека. За древните гърци например красотата и изкуството са били идеал и основно средство за възпитание. Главни елементи за възпитателно въздействие са били гимнастиката, музиката и поезията. Чрез гимнастиката се целяло хармонично развитие на тялото, а чрез музиката и поезията, хармонично развитие на душата. Чрез тях не само се изпитва наслада, но се осъществява и нравствено въздействие. Музиката и поезията имали за задача да създават настроение и вдъхновение за красиви дела и подвизи. Двете изкуства според тях съставляват основната база за естетическо възпитание. [16, стр. 48]

Историята на античната естетика започва с Питагор и неговата школа. Изходното положение на питагорейците в естетиката е, че в основата на всички вещи и явления е числото. Върху тази идеалистическа основа те разработват теорията на музиката, като обръщат особено внимание на нравственото въздействие на музикалното изкуство. Те оценяват изключително високо неговата роля - дори го провъзгласяват за лечебно средство и го препоръчват за използване в медицината. По отношение на душевния живот според Питагор музиката има способността да „пречиства“ душата, да възстановява хармонията на душевните способности в онзи вид, в който те са били отначало.

Древният материалист Демокрит изхожда от убеждението, че изкуството е подражание на природата. Той смята, че то е източник на познание. Прекрасното според него е в хармонията. Според него, излишекът и недостигът са неприемливи. Само умереността умножава радостите в

живота и прави удоволствието още по-голямо. Насладите, получени от ядене и пиене са нетрайни - трайно удоволствие създават само произведенията на изкуството.

Въпроса за влиянието на красивото и доброто занимават и други две личности - Сократ и Платон. Всъщност Платон развива самостоятелно мислите на Сократ-той потвърждава схващането на своя учител, че съществува необходимост от хармонично развитие на тялото и душата.

Особено голямо внимание на въпросите за естетическото възпитание отделя и Аристотел. Той смята, че изкуството е резултат на подражание на вещите. Самото обстоятелство, че изкуството подражава на сетивната действителност, определя неговия познавателен, но и възпитателен характер. Схващането му, че изкуството служи за развлечение не отхвърля идеята, че то въздейства и възпитателно-напротив, всяко действие произтичащо от прекрасното според Аристотел, има за цел освен да служи „ като лекарство против мъката , която ни е причинила тежката работа „ също така и „ като предмет за възпитание на младежите „ . Най-голямото възпитателно значение на изкуството (в частност музиката) се заключава в естетическите преживявания, които предизвиква - ентузиазъм, съчувственост, красиви асоциации, оказващи влияние върху моралните качества на човека. Изкуството според него "прави човека прекрасен и добър". [16, стр.41-43]

Придвижвайки се напред в историята на човечеството се сблъскваме с теориите на велики мислители, градили основните схващания за художествено-естетическото начало на човешката природа. Гьоте, мислителя, според който изкуството облагородява взаимоотношенията между хората твърди, че без изкуство духовният поглед на човек се стеснява единствено до интереса към вещите-търси се стойност в облеклото, в храната, в предметите, а това е пагубно за душата. Всеки ден според него

човек трябва да слуша по някоя хубава песен, да прочете стихотворение...на изкуството той гледа като на предпазно средство против затъването в невежество и самодоволство. Защото, казва Гьоте : „ Духът така лесно може да се притъпи към красотата и съвършенството, че способността им да се придобиват трябва да се търси по всякакъв начин”. [16, стр. 92]

По въпросите на естетиката Шилер стига до извода, че само естетическо възпитание е в състояние да създаде почва за дълбоко преживяване на красотата - всяко друго възпитателно въздействие е нетрайно и преходно. Красотата според него "ощастливява човека и го кара да проявява човечност". Подобно е и виждането на Маркс, според който смисъла на естетическото възпитание е да се възпитават творческите способности, вярното разбиране на красотата, да се формира самия живот според законите на красотата. А Белински смята, че у децата трябва да се развива естетическо чувство, което е източник на всичко прекрасно и велико, защото човек лишен от естетическо чувство стои на степената на животното.

Много са авторите, които са отдавали значимо място на естетиката за развитието на човешката личност. Всички те излагат теорията за необходимост от художествено-естетическо развитие на човека, за да се изгради на базата на духовно извисената личност едно по-добро и проспериращо общество. Безспорно обаче, един от най- изтъкнатите автори, „башата” на системата за предучилищно възпитание е Ян Коменски. Това е човека, който издига нови принципи на възпитание (вкл. и естетическото), като основното е да са съобразени с индивидуалните и възрастовите особености на децата. Коменски определя 4 периода в детското развитие - детство, отрочество, юношество и възмъжалост и за пръв път в историята на педагогиката разработва специално ръководство за възпитанието на децата до шестгодишна възраст. [98, стр.10-12]

Огромния принос на Коменски за науката педагогика и в частност предучилищната е безспорен. Неговите принципи и идеали във възпитанието и обучението на подрастващите са модел за обучение от 17 век до ден днешен.

Възпитателни елементи в предучилищна възраст с приоритет нравствено и художествено-естетическо развитие на детската личност

Днес специалистите в детските учебни заведения разполагат със сериозни и научно обосновани средства и методики за усвояване на знания и влияние върху умственото развитие на децата, но все още твърде малко са възможностите им за ефективно влияние върху нравственото и естетическо развитие. Във връзка с това пред науката все още стои отворен един въпрос: дали нравственото и естетическото възпитание трябва да се провеждат при обучението по отделните учебни модули, или да има самостоятелна форма за осъществяване на процеса в рамките на специални часове?

От една страна този процес се провежда чрез образователните направления в програмните системи за обучение, а от друга страна процеса е перманентен в дневната програма - започва с посрещането на децата сутрин, протича през обичайните дейности и занимания като хранене, обличане, игри и завършва с изпращането на децата от детското заведение.

Изследванията по въпросите на естетическото възпитание и развитие на децата в предучилищна възраст сочат, че средствата за естетическо възпитание са обособени в 2 групи - средства на изкуствата и средства от околната действителност. Н. Витлугина определя естетическото възпитание в тази възраст като „комплекс от индивидуални избирателни връзки на детската личност с различните естетически качества на обкръжаващата

среда - изкуство, природа, бит, общество” . [сп. Предучилищно възпитание, 1981, №2, стр.1]

Цялата съвкупност от средствата за художествено-естетическо възпитание, оформя методиката за педагогическо въздействие на учителя върху децата. Правилното отношение на педагозите по проблема за естетическото възпитание и развитие на децата прави завършен цялостния процес на обучение и възпитание в предучилищна възраст, защото това е началото на изграждане на основите за правилното формиране на миогледа при децата.

Видове изкуства въздействащи на Художествено-естетическото развитие

„Изкуството е най-висшата проява на човешката творческа дейност. То е съставна част на материалната и духовна култура на човечеството...Голямото му значение като възпитателно средство се е разбирало още от най-ранните степени на културно историческото развитие на човечеството...” [15, стр. 5]

Обучението на децата от най-ранна детска възраст е свързано с изкуствата. Още в древността, когато несъзнателно възрастните са създавали образи чрез собствена дейност, се е раждало изкуство - изобразявали са действия върху равна повърхност с камък, изработвали са сечива и други пособия за бита. Децата, ставайки свидетели на дейностите на родителите си, са придобивали представа, познания и сръчности да сътворят различни предмети и образи.

В последствие, развитието на обществото води до обособяването на отделните видове изкуства, способстващи за развитието на фината страна от човешката душевност, а именно стремежа да се съзерцава, пресъздава и

преживява всичко красиво, което съпровожда битието и дейностите в живота. „Естетическото възпитание формира естетическия интерес - насоченост на личността към естетическа дейност, естетическо усвояване на действителността и произведенията на изкуството. „ [82 ,стр.11]

Основна, водеща роля в процеса на естетическото формиране на личността на подрастващите от предучилищна възраст има изкуството. Негова специфична особеност е това, че то отразява действителността в художествени образи. Произведенията на изкуството са концентриран израз на стремежите, целите и естетическите завоевания на човечеството - те са идеалът, пулсът и съвестта на времето, в което са създадени. Те съдържат мъдростта, красотата и величието на човешкия творчески гений и притежават най-голямата сила - да въздействат, да насочват и да възпитават. [61, стр. 21]

Запознаването с произведенията на изкуството е най-оптимално въздействащо върху личността на детето. Възприемането на изкуството е дълбоко емоционално; то може да ги накара да се радват, да страдат, да обичат, да ненавиждат. То прониква в най-интимните страни на човешкия индивид и формира духовното богатство на личността на детето.

Възприемането на даден вид изкуство зависи от достъпността на произведението, от целенасочеността на въпросите на педагога, от материалите и начина, по който се поднася информацията, както и от опита, възрастта и знанията на детето. Разбирайки изразните средства на изкуството децата овладяват неговия специфичен език, а това спомага за интелектуалното им развитие, развитието на въображението и на творческото отношение към заобикалящата ги действителност. Подходящата последователност също е определяща за нивото на възприятие и ефекта върху детското съзнание и душевност.

Най-достъпните форми на различните видове изкуства за тази възраст са Театъра (кукления и детски театрални пиески изпълнени от гост-актьори), Изобразителното изкуство (самостоятелното пресъздаване на образи и наблюдение на творби на художници), Музиката (възприемане на детски творби-песни и образни музикални пиеси; изпълнение на песни с музикален съпровод), Цирковото изкуство и Балета (посещение на циркови и балетни спектакли), Литературата (запознаване с приказки, басни, стихотворения, гатанки), Архитектурата и Скулптурата (работа с пластилин и глина; работа с конструктори и триизмерни модули-пъзели), Мюзикъла и Операта (театрално-музикални занимания и посещения на спектакли подходящи за деца).

Други фактори влияещи върху Художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст

Безспорно е влиянието върху Художествено-естетическото развитие на децата и на други фактори от ежедневието им. Измежду тях са семейната и социалната среда, интериорната обстановка, в която учат и битуват; природата, трудът, игрите и въздействието на медиите.

Безспорно първенството се държи от **семейната среда**, която е основното обкръжение на детето още от раждането му до постъпване в детско заведение, където постепенно то се социализира. Няма по-силно въздействащ фактор от примера за подражание, чрез който се възпитават децата в семейството. По този начин те имитират и копират всичко правилно и грешно - действие, дума, навици от страна на родителите. Децата са огледалото на родителите си и какво по-лесно от това да успееш да посееш още от най-ранна възраст в детето си усет и вкус съм красотата; да се

насажда в детското съзнание, че хубавите вещи, хубавите постъпки и хубавите думи са ключа към по-щастлив и успешен живот. [104, стр.53]

Родителите очертават нравствения и естетически облик на детето чрез личния пример, начина на отношения в семейството и средствата и методите на възпитание, на ангажираност на децата. Родителите формират мирогледа на детето, а първата стъпка е да го научат да вижда, отразява и носи в себе си вярната представа за красота.

Социалната среда като фактор, влияещ на художествено-естетическото развитие на децата може да се разглежда в 2 посоки:

1. Естетика на поведението-междоличностни отношения
2. Влияние на социума върху естетическите възгледи на детето

Естетиката на поведението се проявява във всичко-при срещи, в разговори, в писма. Красотата на нашия живот е преди всичко във взаимоотношенията. Творят я хората с естетическите си обноси, с уменията си да се обличат, да се обзавеждат с красиви вещи. Красотата е в проявеното малко внимание към другите, в маниера, във всички форми на културно общуване, в организацията на свободното време, в хигиенните навици, в културата на работното място. Социалната среда е 80 % от битието на децата. Те пребивават по 8 часа в детските учебни заведения, общуват с приятелите и съучениците си, с учителите. На базата на това общуване в детското съзнание се оформят мисли, идеи и виждания за естеството на човешките взаимоотношения, и стремежа е крайния резултат винаги да е в полза на доброто.

Интериорната обстановка в ежедневието е елемент на културната среда в която растат и се формират децата. Ако те живеят в естетически примитивна обстановка и техните идеали за красота ще бъдат елементарни и примитивни. За изграждането на естетически вкус имат значение всички

заобикалящи ги елементи от бита-играчките с които играе, дрехите с които се облича, интериора в стаята, обстановката в градината и т.н. Всичко това в съвкупност е определящо за изграждането на представите на децата за красиво и естетическо. От особено важно значение е изграждането на навик за подреждане на работното място. Учителят може да направи децата активни участници в естетизацията на стаята. Подготовката на кътове, сбирки, празнични украси може да стане част от процеса за формиране на усет и стремеж към красивото.[82, стр. 135-137]

„Контактът на детето с природата подпомага за развитието на детския интелект, за изострянето на сензорната култура, за творческото вдъхновение и формите на усет към красотата.”[82 ,стр. 151]. **Природата** прави духа волен, възбужда любов към земята, възпитава неосезаемо, но всестранно и трайно. Присъствието на зелен кът в стаята например, както и грижите за растенията в него, остават в съзнанието и изграждат представа у детето, че това е необходим елемент от интериора на помещението и е важен нюанс към връзката им с природата. В помощ на възпитаване усет към красотата и естетическо чувство, е прекия контакт с природата. Затова помагат екскурзиите, походите, разходките. Пасивното общуване с природата обаче не е достатъчно. Необходимо е да се пробужда интерес и любов към нея, свързани с желанието за нейното запазване или преобразяване. Задача на педагога е да включва в програмата за естетическо възпитание на децата дейности в пряк контакт с природата като озеленяване на площи, засаждане на цветя и дръвчета, грижи за животните и др.

И интелектуалното, и естетическото отношение към света се коренят в **трудова дейност**. В труда и в условията на човешкото общуване се е зародило и чувството на възхищение от прекрасното. Разкриването на

връзката между труда и естетиката има отношение към определяне ценностите на човешкия живот и целите на живота.

Естетиката и връзката и с труда се базират на няколко фундамента:

1.Естетиката съществува в труда като дейност.

2.Естетиката е в околната среда на труда , която включва: условията на организацията на труда, техническото оборудване и проблемите, засягащи опазването на околната среда и работното място.

3.Естетика има и в човешките отношения, създаващите се човешки връзки в трудовия процес-тяхното качество и стойност.

4.Естетика има в крайния продукт на труда.

5.Естетизация на работното място е база за творческо вдъхновение и трудова енергия.

Всички аспекти в комплект дават яснота на връзката между труда и естетическото начало.

Играта е водеща дейност в предучилищната възраст и се явява основен компонент за естетическо възпитание в този период. Чрез играта децата усвояват социалните роли за общуване по между си и пресъздават получените впечатления от света и от досега с различните видове изкуства. В играта се създават предпоставки за естетическо отношение към заобикалящата ги действителност-отношението към приятелите в игрите, към предметите, с които си служат в игрите, към всеки малък детайл от сюжета на играта. Тя развива чувствителността, въображението, креативната мисъл, колективизма - качества, които в последствие дават отражение в развитието на естетическия усет и отношение. [82, стр. 27-28]

Детските игри събират в себе си случки от реалността и плодовете на детската фантазия; освобождават детето от забрани и ограничения и му дават възможност да се превърне в главно действащо лице, определящо

действието – в двигател на събитията. Играта развива мисленето на децата и ги прави последователни и логични. Тя е тази, която ги учи с лекота на дисциплина и точност, на толерантност и етично отношение към участниците в нея. Освен, че има вълшебното действие да дава знания на децата за много неща от живота, играта има способността и да внушава неусетно положителни мисли, чувства, благородно отношение; дава възможност за морално удовлетворение от преживяното, а оттам и естетическа наслада и приятни усещания. В цялостния възпитателно-образователен процес в детската градина чрез обучението, игрите, развлеченията, празниците и непосредственото въздействие на околната среда се създават условия за естетическо формиране на детската личност, развиват се творческите способности на децата и се градят умения за участие в различни видове естетическа дейност.

Безспорно е влиянието на **средствата за масова комуникация**-четива за деца, радио, телевизия, интернет. Положителния ефект върху естетическото възпитание е свързано с правилния подбор на прочетеното, чуто и видяното, с което сблъскваме децата. [9, 95 стр.] . Медиите помагат за социалното формиране на личността. Чрез правилен подбор, медиите могат да повлияят положително на ценностната система на децата от ПУВ, както и на добродетелите им. Същевременно трябва да се имат предвид и негативните последици. [9, стр. 57]. В ранната детска възраст (5-7 г.) процесите са в зародиш, но това е етап от развитието на децата, в който те имат изключително чувствителност към чуто, видяното и преживяното, сблъсквайки се с медийна информация. Затова достоверността на информацията е важно условие за оказване на конкретно възпитателно въздействие. Тя се състои във фактическата точност на явленията и събитията, които се отразяват и пресъздават. Особено в ранната детска

възраст, прекомерното изопачаване на фактическите данни оказва отрицателно въздействие върху формирането на личността и понятията на децата от предучилищна възраст, имайки предвид началния етап на изграждане на нравствените качества, естетическите ценности и представите им за околния свят. Конкретната информация, поднесена по правилен начин и разяснена на децата, независимо от нейния характер, винаги оказва силно възпитателно въздействие. Това е важна предпоставка за развитието на нравствени и естетически ценности у децата от ПУВ.

Държавните образователни изисквания (ДОИ) за художествено-естетическото развитие в предучилищна възраст

В РБългария от 2005 г. е в сила документ, чрез който да се провежда процеса на обучение в предучилищните заведения. Това са Държавните Образователни Изисквания (ДОИ).

Чл. 2. от ДОИ гласи : „Учебното съдържание на предучилищната подготовка включва постижимите знания, умения и отношения, които са резултат от обучението и възпитанието на децата в предучилищна възраст (от 3 до 7 години) по образователни направления и са в съответствие с културно-образователните области по чл. 10 от Закона за степента на образование, общообразователния минимум и учебния план.” [ДОИ , Наредба № 4 за Предучилищно възпитание и подготовка от 2005 г.]

В програмата за обучение в ПУВ, въпроса за художествено-естетическото развитие и възпитание на подрастващите, е споменат единствено в образователно направление „Изобразително изкуство,, :

„Изобразителното изкуство осигурява възможности за по-нататъшно развитие на детето чрез усвояване на начални представи, умения и отношения, свързани с изобразителната дейност, детско творчество и

предпоставки за естетическа култура в началното училище., [ДОИ , Наредба № 4 за Предучилищно възпитание и подготовка от 2005 г.]

Твърде важен момент при изработването на съответните стандарти или изисквания към образователните системи по отношение овладяването на художествено-естетическата култура от децата в предучилищна възраст е този, свързан с възможността на детето да покаже продуктивни, творчески, положителни отношения и съответно поведение към конкретната дейност; да може да изяви потенциала си във всяка област, да гради емоционалната си култура и най-вече да формира естетически усет и идеал за красота. [61, стр.50-51] Това е процес на усъвършенстване на съдържанието и целите на обучението в сега действащата документацията. Към момента според Наредба № 5 от 2016 г., въпреки, че има много и добри промени, акцент върху художествено – естетическото развитие в рамките на съществуващите програмни изисквания отново няма. Безспорно програмите са реновирани и допълнени със съдържание по отношение на други важни елементи като например отпадането на ОН „Игрова култура”; обединяване съдържанието на ОН „Социален свят” и ОН „Природен свят” в обобщаващото наименование „Околен свят”; възможността да се прилагат иновативни и авторски програмни системи, както и безспорно обогатената с материал програма за обучение по всяко направление. Въпрос на време е да се прозре и необходимостта от дълбоко застъпване на предимствата на художествено – естетическите елементи, на които трябва да се наблегне, за да се подобри качеството на обучение и възпитание на децата от ПУВ.

Развитие на програмните системи за предучилищно образование в България.

Разработването на програми, свързани с проблемите на естетическата култура при децата от предучилищна възраст в различните страни, се свързва с развитието на естетическите, творчески и физическите дейности на децата като се опира на своеобразна експериментална и изследователска дейност.

В България , през 1874 г. българският педагог и мислител Драган Цанков открива и обосновава идеята за детска забавачница, която е „училище за възпитание“, а не за наука (Устав и Правилник на забавачницата – списание „Читалище“, Цариград). Той определя забавачницата за „първа степен на училището, основата, върху която се поставя зданието на основното обучение, и в тази първа степен трябва да влизат само деца на възраст от 2 до 6 или 7 години“.

В последствие Никола Живков разпространява обява за откриване на училище „Детинска мъдрост“ за 4–7-годишни деца, а през втората половина на 1883 г. започва да функционира още една детинска мъдрост в Свищов, тъй като се събира нова голяма група 4–7-годишни деца, желаещи да „учат“. През 1886 г. Никола Живков подновява експериментите си, като открива във Варна нова „Детинска мъдрост“ и подготвя първите български детски учителки – М. Минкова и Ст. Генева, а по-късно брат му (министър Георги Живков), ги привлича за първата Държавна забавачница в столицата София през 1888 година.

През 1880 г. е приет Закон за началното учение в Източна Румелия, с който българският законодател постановява да се създават детски училища за деца от 3 до 7 години (чл. 28) като първото звено на вече действащата система на основното образование. Така Областният просветен директор

Йоаким Груев пръв открива възможността в структурата на училищната система да има и обществено предучилищно възпитание. Тази нова степен е определена за детско училище: децата трябва не само да играят, а и да учат, тъй като те вече се подготвят за тръгване на училище и както за живота в класната стая и междучасието, така и за живота в света на възрастните.

Детските училища са за деца, навършили три години. Структурно те са с две отделения – долно, за деца от три до пет години, и горно – за деца от пет до шест навършени години. Въвеждането на отделенията осигурява възрастово деление, което позволява с детето да се взаимодейства съгласно с основните педагогически принципи и най-вече съобразно с неговите възрастови и индивидуални възможности.

Програмни системи за предучилищното образование в детските градини в Европейския съюз.

Всички образователни системи в държавите от Европейския съюз са плод на високо развита изследователска дейност и са в тясна връзка с бита, потребностите и обичаите на народите, но най-вече съобразено с изграждането на полезни навици и стереотип на възпитание и обучение на подрастващите до училищна възраст, която във всяка държава е различна.

В страните членки на Европейския съюз има широк диапазон от институции, които младите европейци могат да посещават преди да постъпят в начално училище. В някои от държавите има много видове детски заведения, които децата могат да посещават до момента, когато са задължени да влезнат в начални училища, но в заведенията пряко свързани с учебната система, обслужващият екип е длъжен да има педагогическо образование. Някои членки на Евросъюза имат алтернативни форми на обучение в районите с малко население, където няма детски градини. За да

се осигури на децата необходимото им предучилищно образование, най-разпространена е схемата за домашно образование – това е учител, който посещава дома на детето и го обучава там. Тази форма се практикува в Португалия, Испания и Франция. В Ирландия домашното обучение е адаптирано и за деца с увреждания.

Едни от най-добрите примери сред Европейските държави за системи на предучилищно възпитание са Финландия, Германия, Франция, Англия и Италия. Има и някои примери за подход към децата от предучилищна възраст в развити Европейски държави, които имат различен прочит – Швеция, Холандия, др. Въпреки различията, може да се направи извод, че в повечето държави членки на Европейския съюз за обучението на децата на възраст от 3 до 5 години се търсят пътища към задоволяване на образователните им нужди. В държавите с отлично развита система за обхват на децата от предучилищна възраст – Финландия, Германия, Италия, Франция и др., голямо внимание се обръща на развитието на различни образователни програми и на създаване на общи критерии за оценяване на качеството на образователното обезпечаване.

Основни акценти в съдържанието на програмните системи за обучение в предучилищна възраст за изграждане на художествено-естетическото развитие на децата.

Детската градина е фактор в системата за художествено - естетическо въздействие и съдейства най-резултатно за формирането на детската личност. Това обхваща най-вече двете естетико - формиращи дейности - изобразителната и музикална дейност на децата, както и запознаването с изкуството. Естетическата възприемчивост и естетическото отношение към света като компоненти на естетическата култура също се формират чрез този

цикъл, като основно място заема приобщаването към изкуството, което се явява основно средство за естетическо възпитание. По този начин, и на базата на изтъкнатите по-горе факти, на практика в България тенденцията е да се формира своеобразна национална школа за художествено-естетическо възпитание в българското предучилищно образование, и то се базира най-вече на идеята за възпитание чрез изкуството.

Процесите на художествено-естетическо развитие при децата от тази възраст са двустранни, тъй като естетическото възпитание е процес на съвместна дейност между педагозите и децата; насочен е към формиране на естетическата им култура.

В едни от най-предпочитаните от предучилищните учебни заведения програмни системи на различните автори и издателства (Анубис, Просвета, Слово, Булвест, Изкуство), децата добиват знания, чрез разпределение на материала в Образователни направления, а те на свой ред съдържат Образователни ядра, във всяко от които е развита конкретната тема за изучаване в точно определена последователност и с описание на нейните детайли. Художествено-естетическото отношение към действителността може да се развива при обучението по всяко образователно направление като по слабо изразено е това при физическата култура и математиката.

Както по-горе стана дума, всяко едно направление съдържа дялове, наречени Образователни ядра. В ядрата тематичния материал е така разпределен, че да могат да съществуват смислови връзки между темите в отделните Образователни направления.

Пример: Изучавания материал по Образователно направление Български език и литература във втора група е на тема „Есен” – запознават се с думички свързани с есента и задачата е да изговарят правилно всеки звук.

При Образователно направление Природен свят през този ден темата също е „Есен”, но нагледно се запознават с елементи от природата през есента -листа, дървета, птички, природни явления. Вниманието на децата се насочва освен към фактологията за този сезон, също така и към емоциите, с които го свързват – какви чувства поражда, какви са елементите на красотата през сезона и т.н. Тоест, темата „Есен” се явява комплексно понятие, което при изучаването ѝ компилира различните знания и впечатления, които детето трябва да добие и усвои по темата.

Тематичните връзки са един от най-важните фактори за формиране на цялостна представа за дадено явление или предмет от изучавания материал, което от своя страна спомага да се изградят точни естетически представи свързани с конкретната тема за изучаване. Така децата добиват комплексна представа по темата изучавана към момента и осъщесвяват с лекота логически връзки в рамките на изучавания материал при различните образователни направления.

Елементи на художествено-естетическото възпитание и развитие на децата от предучилищна възраст (ПУВ) присъстват в съдържанието на програмните системи на различните издателства пряко или косвено във всяко образователно направление. Интегрирането им в съдържанието на програмните системи по образователни направления се явява база за провеждане на научното изследване.

3.2.Глава втора. Теоретико-експериментални и организационни етапи на изследването

Етапите на експерименталния модел са реализирани в две детски градини в гр. Плевен – това са ОДЗ № 18 „Дружба” и ЦДГ № 6 „Чучулига”.

В експеримента участват деца от трета и четвърта група на двете градини: Трета група „Слънце” на ОДЗ „Дружба”; Четвърта група „Мечо Пух,, на ОДЗ „Дружба”; Трета група „Бон-бон” на ЦДГ „Чучулига” и Четвърта група „Мечо Пух” на ЦДГ „Чучулига”. Общият брой на изследваните деца е 102, като те бяха разпределени в експериментални и контролни групи.

Таблица 1. Общ брой изследвани лица разпределени по групи - ЕГ и КГ 5-6 г. – 3-та група на ЦДГ „Чучулига“ и ОДЗ „Дружба“

3 Група	Пол	Брой изследвани лица	Детска градина
Експериментална	Момчета	18	Дружба
	Момичета	8	Дружба
Контролна	Момчета	15	Чучулига
	Момичета	10	Чучулига

Таблица 2. Общ брой изследвани лица разпределени по групи - ЕГ и КГ 6-7 г. – 4-та група на ЦДГ „Чучулига“ и ОДЗ „Дружба“.

4 Група	Пол	Брой изследвани лица	Детска градина
Експериментална	Момчета	13	Дружба
	Момичета	12	Дружба
Контролна	Момчета	10	Чучулига
	Момичета	16	Чучулига

Ситуациите, по които ще работят децата от двете ЕГ са общо 3 на брой, авторски са и са предвидени за провеждане под формата на незадължителни нерегламентирани педагогически ситуации (наричани по-долу експериментални ситуации), със средна продължителност 30 минути.

В тях са включени разнообразни задачи за развиване на толерантността към различията между хората; вкус към красивата обстановка; модел за добро поведение и общуване с другите; осъзнаване на естетически категории като „възвишено, красиво, добро, подредено, симетрично” и др.; творчески идеи в работата с материали; пресъздаване на положителни емоции чрез движения и думи; Различните игри имат за цел да развиват художествено- естетическия вкус на децата към естетическите категории „добро, красиво, правилно, възвишено, прекрасно”, които лежат в основата на художествено-естетическото развитие на подрастващите.

Експеримента се провежда в един ден от съответната седмица за всяка от групите (КГ и ЕГ) от посочените по-долу седмици - от месец Декември 2015 г. до месец Юни 2016 г.

Педагогическият експеримент е проведен в две групи– контролна и експериментална и в две възрасти-трета група (5-6 г.) и четвърта група (6-7 г.).

В контролните групи от двете възрасти беше установено входящо ниво на възприятията на децата във връзка с понятията добро, хубаво, правилно, прекрасно, красиво и съвършено (художествено-естетически категории). Този етап бе началния, констатиращия етап, който даде информация за настоящите към този момент възможности и качества на децата.

Във формирация етап на експеримента контролните групи не се подлагаха на обучение по експерименталния модел, а се обучаваха по програмната система, по която работи учителя с тях - „Здравей, училище“ на издателство Булвест.

В експерименталната група също беше установено входящо ниво (в рамките на констатиращия етап от експеримента), като децата участваха във формиращия етап на експеримента във връзка с доказване на заложените хипотези, обучавайки се чрез специално приложените експериментални ситуации - 3 на брой.

Входящият тест за двата вида групи – контролна и експериментална, е под формата на анкета. Тя има за цел да провери вижданията на децата относно естетическите категории "добро, хубаво, красиво, прекрасно, правилно, съвършено". Също така дава информация за това, дали децата биха приложили на практика художествено-естетическите понятия в конкретни дейности в ежедневието си.

В рамките на експеримента, с контролните групи се проведе педагогическо наблюдение на регламентирани ситуации по темите от текущия материал и по програмната система, която ползва учителя на групата, а експерименталните групи се обучаваха по модела чрез авторски експериментални нерегламентирани ситуации, чрез които се цели да се стигне до доказване на заложените хипотези. Това е същността на формиращия етап от експеримента.

Контролният (последен) етап на експеримента бе проверка за достигнатото ниво на промяна при децата, които участваха в експеримента. Тази проверка осъществихме отново чрез Анкета с пет въпроса, очертаващи основните зони на въздействие на експерименталния модел. Към проверката за достигнатото ниво на промяна, добавихме и данните от интерактивната игра „Избери и направи правилното“, която също използвахме за извеждане на изходни резултати от провеждане на експеримента. Тя съчетава дейности, които диагностицират нивото на положителната или отрицателната промяна при децата, както и дали заложените в експеримента цели са довели до качествени промени във художествено-естетическото им развитие .

Трите експериментални ситуации, използвани в експеримента са :

Месец Декември - Тема I: МОЕТО КОЛЕДНО ПОСЛАНИЕ

Месец Март - Тема II : „ПРЕКРАСНОТО ОКОЛО НАС”

(Общество и самоутвърждаване)

Месец Май-Юни - Тема III: „ ДЕЦАТА ПО СВЕТА”

Контролните групи паралелно работиха по следния план:

Съдържание на дейностите на контролна група-25 деца

5-6 годишни -3 група –(първа) регламентирана ситуация по тема

„Зимни празници,, от ОН“Социален свят“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Съдържание на дейностите на контролна група -26 деца

6-7 годишни 4 група- (първа) регламентирана ситуация по тема

„Зимни празници ,, по ОН „Социален свят“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Съдържание на дейностите на контролна група – 25 деца

5-6 годишни 3 група – (втора) регламентирана ситуация по тема

„Трети март- Национален празник на България” по ОН „Музика“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Съдържание на дейностите на контролна група – 26 деца

6-7 годишни 4 група – (втора) регламентирана ситуация по тема:

„Трети март- Национален празник на България,, по ОН „Музика“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Съдържание на дейностите на контролна група –участват 25 деца

5-6 годишни 3 група – (трета) регламентирана ситуация по тема

„Моят поздрав за Деня на детето,, от ОН „Социален свят“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Съдържание на дейностите на контролна група – участват 26 деца

6-7 годишни 4 група – (трета) регламентирана ситуация по тема „Моят поздрав за Деня на детето,, от ОН „Социален свят“ на програмна система „Здравей, училище” – изд. Булвест

Допълнителни методи за изследване.

1. Педагогическо наблюдение

То изпълнява няколко основни функции, като най-често това е получаване на информация и проверка на хипотези. За да бъде ефективно, наблюдението трябва да се провежда по план и да се прави анализ на наблюдаваните дейности и процеси.

В настоящата дисертация, наблюдението бе прилагано както на децата от експерименталните групи с цел проследяване поведението им по време на междинните периоди, така и на децата от контролните групи по време на регламентираните ситуации по програмната система на издателство Булвест, с цел сравнение.

Информацията, получавана от наблюдението на двете групи в хода на изследването, даваше сигнали за осъществяване на промени при приемите използвани в експеримента. Важна роля изиграха резултатите след направените анкети, относно реакциите и поведението при провеждане на така изготвените ситуации.

1. Анкета

Анкетата като метод за изследване, е система от въпроси и отговори към тях, които се дават на изследваните лица за мнение или отношение. Тя се осъществява с помощта на анкетна карта, която включва въпроси с ясна и точна формулировка, подредени в логична последователност. В настоящото изследване анкетното проучване се осъществи с децата от контролната и експерименталната група, през месец декември, през месец март и през месец

юни на учебната 2015/2016 г. Използваха се 2 стандартизирани анкетни карти – едната с четири въпроса, а другата с пет въпроса във връзка с използването на експерименталните ситуации и тяхното съдържание. Тези анкети дават яснота за тенденциите на промяна нагласата на децата след провеждане на всяка една от експерименталните ситуации. Анкети се използваха, както при входящия тест за определяне нивото на развитие на художествено –естетическите качества на включените в експеримента деца, така и в изходящия тест за установяване на промени след провеждане на експеримента. Двете анкети послужиха като база за определяне истинността на заложените хипотези.

3.3.Глава трета. Анализ на резултатите от изследването.

Методи за анализ

Методите за анализ и обработка на данните, използвани с цел извеждане на резултати от входящия, формирация и контролния етап на експеримента са таблични, графични и текстови, като за целта са използвани данни за брой деца и съотношение в проценти (%), както и анкетни проучвания, на които е направен анализ. Математико - статистическите методи за доказване на заложените хипотези, които са използвани са :

- Хи-квадрат и коефициент на Крамер.

Коефициентът на Крамер е нормиран в границите от 0 до 1. Колкото стойността му е по-близка до 0, толкова връзката е по-слаба, а колкото е по-близка до 1, толкова връзката е по-силна. По тази причина коефициентът на Крамер е най-често използваният на практика измерител за сила на връзката, когато и факторът, и резултатът са качествени признаци.

- t-тест за сравняване на два относителния дяла, когато данните са получени от две независими извадки.

Статистическа обработка на резултатите.

За обработка и анализ на емпиричните данни от проведените изследвания в дисертацията са приложени подходящи статистически методи.

Подборът на методите е направен съобразно целите и задачите на емпиричното изследване, от една страна, и вида и обема на получените данни от друга.

В първия етап (констатиращ) е изследвано входящото ниво на художествено-естетическото развитие на децата участващи в експеримента, чрез входящ тест – анкета, съставена от 5 въпроса (виж в Приложения). Данните за резултатите от проведената входяща анкета дават информация за разликите и приликите в нивото на художествено-естетическото развитие на децата както между ЕГ и КГ, така и между децата от самите групи. Резултатите са представени таблично и графично.

Основното във формирация етап на експеримента беше да се даде възможност на децата от ЕГ да се обучават с различен подход (чрез експериментални ситуации), а децата от КГ – по обичайния материал, за да може в крайния етап от експеримента (контролния), да се установи дали различието в подхода и методите на обучение при двата вида групи – КГ и ЕГ ще даде резултат в полза на ЕГ и положителния ефект от новаторския подход – чрез интегриране на голяма част от образователното съдържание на направленията в рамките на една учебна ситуация.

Междувременно, след всяка от трите експериментални ситуации, чрез които се провеждаше екперимента в ЕГ, се направиха 2 вида анкетни проучвания, резултатите от които ни дават текуща ориентировъчна информация дали подхода в ситуациите е работещ и какви междинни данни ни дава относно подобряване нивото на работа в ЕГ. Тези данни са крайно необходими и насочващи относно въвеждане на промени в съдържанието на всяка следваща експериментална ситуация.

В третия – контролния етап от педагогическия експеримент, чрез изходящ тест-анкета и провеждането на тест под формата на игра, се получи информация за достигнатото ниво при обучението на ЕГ с експериментални ситуации, в сравнение с входящото им ниво в началото на експеримента. Резултата от изходящия тест-анкета и изходящия тест - игра на контролните групи, също дава информация за достигнатото от тях ниво, чрез обучението им по текущия материал от плана на учителите в групите по време на експеримента.

Доказване на хипотезите.

Сравняването на данните от входящата анкета на двете 3-ти групи и двете 4-ти групи с тези от изходящата анкета, по безспорен начин доказва заложените хипотези. Междинните данни от проведените експериментални ситуации и анкетите след всяка от тях, допълва този факт.

Ето и цифровите им измерения:

- Входящ тест- Анкета – 3 ЕГ и 3 КГ

Процентите на утвърдителни отговори при ЕГ са повече само при Въпрос 5, което ясно показва от каква база на развитие започва експеримента.

Като цяло прави впечатление, че положителните отговори и на двете трети групи са около 50 %-ната граница, което показва сравнително нисък интерес към процесите на обучение към момента на стартиране на експеримента.

-Положителни отговори 3 ЕГ – 53% ; 38% ; 53% ; 46% ; 38% ;

-Положителни отговори 3 КГ – 60% ; 40% ; 64% ; 48% ; 36% ;

(видимо превъзходство в количеството на положителни отговори в полза на децата от 3-та КГ)

- Изходящ тест- Анкета – 3 ЕГ и 3 КГ

Безспорно данните показват огромен ръст на промяна във нивото на естетическото развитие на децата от 3-та ЕГ и голям интерес към процеса на обучение чрез експериментални ситуации. Стойностите в положителните отговори на децата от 3-та КГ се запазват както при входящо ниво.

Изключителен успех за процеса на промяна е факта, че процентите на утвърдителни отговори на децата от 3-та ЕГ варират доста над 50%-ната граница- между 70 и 100 %.

-Положителни отговори 3 ЕГ – 84% ; 77% ; 77% ; 88% ; 100%;

-Положителни отговори 3 КГ – 68% ; 52% ; 64% ; 44% ; 56% ;

(видимо превъзходство в количеството на положителни отговори в полза на децата от 3-та ЕГ)

- Входящ тест- Анкета – 4 ЕГ и 4 КГ

Резултатите от входящия тест- анкета за двете четвърти групи – ЕГ и КГ варират в близки стойности и с минимално предимство в броя на положителните отговори за децата от 4-та ЕГ (в 4 от въпросите)

Около 60 % е активността на децата отговорили с „Да, много“.

-Положителни отговори 4 ЕГ – 64% ; 60% ; 40% ; 80% ; 64%;

-Положителни отговори 4 КГ – 65% ; 57% ; 34% ; 65% ; 61% ;

- Изходящ тест- Анкета – 4 ЕГ и 4 КГ

Както при 3-та ЕГ, така и тук при 4-та ЕГ резултатите при изходящия тест в сравнение с резултатите от входящия тест са достатъчно високи, за да считаме, че децата от 4-та ЕГ, участвайки в експеримента, доказват нашите хипотези и са извлекли максимална полза за художествено-естетическото си развитие .

-Положителни отговори 4 ЕГ – 84% ; 84% ; 80% ; 80% ; 80%;

-Положителни отговори 4 КГ – 73% ; 73% ; 46% ; 69% ; 65% ;

В допълнение на факта, че въздействието на експерименталния модел е положително и също така комплексно (не само теоретично, но и практически приложимо чрез игри), сравняваме и данните от играта с картоните.

-Игра с картони 3 ЕГ - 88 % картони за отлично и много добро представяне

-Игра с картони 3 КГ - 80% картони за отлично и много добро представяне

-Игра с картони 4 ЕГ - 100 % картони за отлично и много добро представяне

-Игра с картони 4 КГ - 83% картони за отлично и много добро представяне

Двата вида Анкети, направени след провеждане на всяка от трите експериментални ситуации, дават представа за промените на децата от първата към третата експериментална ситуация по всеки един въпрос засегнат в тях, и също така ясно показват положителната тенденция на промяна в настройката им, промяната в нивото на техните знания и умения, придобити в резултат на участието им в експеримента.

Междинните данни от анкетите обобщават следната информация в цифри: Между 30 % и 80 % варираха положителните отговори на 1 въпрос от Анкета 1 след провеждането им след трите ситуации.

Между 30% и 80 % са положителните отговори на 2 въпрос от Анкета 1

Между 75 % и 90 % са положителните отговори на 3 въпрос от Анкета 1, което касае заложената хипотеза за ползата от интегрирането на повече образователни направления в една ситуация.

Между 30 % и 80 % са положителните отговори на 4 въпрос от Анкета 1, което касае използването на повече игри с елементи за развитие на естетическите качества.

И между 80% и 100 % са положителните отговори на 5 въпрос от Анкета 1, което изяснява настройката на децата да се включват по-често в провеждането на педагогическите ситуации от такъв вид.

Анкета 2 даде следните резултати в проценти:

Между 30% и 65 % варираха положителните отговори на 1 въпрос от Анкета 2 обобщено след провеждане на трите ситуации и анкети.

Между 16 % и 80 % са положителните отговори на 2 въпрос от Анкета 2

Това е въпроса изясняващ нарастването на желанието за използване на повече игри в ситуациите.

Между 30 % и 85 % са положителните отговори на 3 въпрос от Анкета 2, касаещи кривата на подобряване на художествено-естетическите качества на децата

И между 60 % и 80 % са положителните отговори на 4 въпрос от Анкета 2, които изясняват интереса на децата към интегрирането на ОН в рамките на една ситуация.

4. Изводи и заключение

4.1. Изводи

Идеята за това научно изследване в този си вид, е провокирана от необходимостта да се реставрира и изследва изключително важната роля на художествено-естетическото възпитание и развитие на подрастващите. Тяхното развитие в това отношение стартира от първите образователни стъпки, а именно в предучилищна възраст. Ефекта от обучението на децата по този въпрос, е свързан с подобряване на възприемчивостта и умението им да формират и затвърждават с лекота понятия от такова естество – понятията „добро, красиво, правилно, съвършено”.

Подхода, който приложихме в този модел на научен експеримент, дава идея, как е възможно чрез взаимодействие и единство между съдържанието на образователните направления, и извличайки елементите за подобряване

на художествено-естетическо развитие от всяко от тях, да се въздейства комплексно и всеобхватно върху този толкова важен за децата от тази възраст проблем.

В рамките на проучването на въпроса се сблъскахме с множество теории, методики и прилагани на практика в дейността варианти за подобряване на художествено-естетическото развитие на децата от ПУВ. Някои от тях са общопознати – включени са в програмните системи, по които се обучават децата. Други са авторски - те дават друг прочит на проблема, а понякога и въздействат по-обхватно. Такъв авторски подход използвахме и в експеримента за доказване на заложените хипотези – авторски учебни ситуации, конкретно съставени с цел да извлекат поведенчески модели, изясняващи темата. Сблъскахме се с противоречиви и понякога трудно разрешими ситуации, предвид сложността на зададените въпроси или на самата обстановка в рамките на експеримента. Това доведе до извода, че находчивостта и опита на педагога са качествата, без които и най-добрата система за проучване, не би имала нужния успех. Срецнахме и проява на благоприятни за изследването обстоятелства като например въодушевлението и активността на децата включени в експеримента – техния неподправен ентузиазъм и жив интерес, улесниха процеса изключително много. Без този също толкова важен фактор, колкото са и уменията на педагога, процеса нямаше да протече така гладко.

Но най-важния извод, който трябва да се направи е, че у децата е жива потребността от ежедневни дейности, включващи изграждането на естетически качества, защото те самите несъзнателно се стремят към това с желанието си да творят, да съпреживяват и да се ползват от прекрасното в живота, което ги заобкаля. Единственото усилие от страна на нас –

възрастните е да ги научим да го търсят, да го създават и да го употребяват, за да израстват като одухотворени личности.

4.2. Заключение

След края на експеримента, промените в поведението, мисленето и реакциите на децата беше недвусмислено в положителна посока. Те неусетно започнаха да мислят, да реагират и да извършват действия в посока на подобряване на цялостното си поведение и отношение към образователно-възпитателния процес. Подобриха отношенията по между си, към учителите си, към вещите (общите и личните), към всичко заобикалящо ги. Негативните действия - като конфликти с околните, небрежно отношение към заобикалящите ги предмети, и липса на творческа активност, намаляваха правопропоционално с всеки следващ етап от провеждане на педагогическия експеримент.

Необходимостта да продължи тенденцията в тази положителна посока, ни дава самочувствието да считаме, че този модел на работа с децата от предучилищна възраст е успешен. Градивно ще е да се обърне персонално внимание на художествено-естетическото им развитие, като системно се прилагат в обучението им ситуации, които интегрират съдържанието на образователните направления в едно с художествено-естетическите елементи и дейности, включени в тях.

4. Литература

1. Ангелов, Б. „Медийна и комуникативна компетентност“, УИ „Св. Кл.Охридски“, София, 2007 г.
2. Атанасов, Ж. История на естетическото възпитание, изд. Наука и изкуство, София, 1974 г.
3. Атанасов, Ж. История на нравственото възпитание, изд. Народна просвета, София, 1985 г.
4. Коменский, Ян , "Учпедгиз", Москва, 1947 г.
5. Легкоступ, Пл., Малинова Л., Детето и изкуството, изд. Просвета, София,
6. Сохина, Ф.А. Ядэшко В.И., Дошкольная педагогика, 1978 г.
7. Шейтанова, Ц., кол. Естетическото възпитание в детската градина , изд. Народна просвета, София, 1987 г.
8. Държавни образователни изисквания за 2005 г.
9. сп. Предучилищно възпитание, авторски колектив, София, 1981, №2, стр.1

7. Списък на публикациите на докторанта

1. Осма научно-практическа конференция по предучилищно образование „Водим бъдещето за ръка“ „Към света на мечтите“, гр.Плевен, 22-24 април 2015 г. (стр.235 на сборника)

Доклад на тема: „Естетическото възпитание в предучилищна възраст като средство за превенция срещу детската агресия“

2. Научно-практически форум „Иновации в обучението и познавателното развитие“, гр. Бургас, 2-4 септември 2015 г. (стр.50 на сборника)

Доклад на тема: „Естетико-художественото развитие в предучилищна възраст за изграждане на социална култура“

3. Кръгла маса „Квалификация и добри педагогически практики“, гр. София, ноември 2019 г. (стр. 75 на сборника)

Доклад на тема: „Естетическото възпитание в предучилищна възраст като база за постигане на по-високо ниво на личностно развитие“